

PRZEDMOWA

Dwudziesta piąta, jubileuszowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej przypada na rok przesilenia trudnej reformy systemu edukacyjnego w Polsce. Duże zmiany w systemie oświaty odwracają uwagę od diagnoz wymagających spokoju, namysłu i czasu na elastyczne wdrożenia.

Bywa tak wszakże, iż zmiana układu społecznego nie tylko angażuje czasowo i emocjonalnie, lecz także sprzyja twórczości, która wkrótce zaowocuje. W tej nadziei na plan pierwszy wysuwamy na XXV KDE obserwacje i wywiady dokonane w kilku szkołach w Krakowie, siedzibie naszego Towarzystwa. Sesji (I) *Zmiana systemowa w edukacji* towarzyszyć będzie panel dyskusyjny (1), w którym można będzie porównać reformatorskie doświadczenia różnych regionów i szczebli systemu edukacyjnego.

Jubileusz i przesilenie systemowe skłaniają Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej do zastanowienia się nad programem własnej działalności. Dorobek został zebrany na stronie internetowej Towarzystwa i ozdobiony zamieszczoną na niej galerią zdjęć z naszych konferencji. Na XXV KDE odbędzie się sesja plenarna (II) *Diagnozy edukacyjne*, na której zostaną przedstawione analizy stanu obecnego i perspektywy dalszego rozwoju dziedziny.

Teoriotwórczy akcent Konferencji wnosi sesja plenarna (III) zatytułowana *Szkoła wielopoziomowa (a)*. Analizy przedstawione przez trzech wybitnych referentów prowadzą do wniosku, że w ślad za pogłębioną diagnozą edukacyjną postępuje konstrukcja indywidualnych programów kształcenia i dobór metod skutecznych przy różnym poziomie kompetencji i motywacji. To osłabia koncepcję *szkoły jednolitej*, w której wszystkich uczniów w normie psychologicznej obowiązuje ten sam program i poziom wymagań. Indywidualizacja treści i metod kształcenia szkolnego jest trudna teoretycznie i praktycznie, ale jej postępy zwiększają trafność oceniania szkolnego. Wykorzystanie osiągnięć psychologii poznawczej powinno pomóc w tym procesie.

Pedagogicznym plonem *rewolucji cyfrowej* na świecie jest łatwość zdobywania informacji oraz trudność odróżniania wiedzy prawdziwej od błędnej i wiedzy użytecznej od zbędnej. Pomoc uczniom przynosi ćwiczenie umiejętności obserwacji i rozumowania, a nauczycielom – umiejętności oceniania szkolnego. Te umiejętności mają coraz większe znaczenie, udokumentowane sesją (IV) *Szkoła wielopoziomowa (b)*, zamykającą program spotkań plenarnych.

Obrady w sekcjach dzielą problematykę konferencji na: (A) *Uczniowie*, (B) *Nauczyciele*, (C) *Przedmioty humanistyczne*, (D) *Przedmioty ścisłe*. Uczestnicy znajdą w nich inspirację do własnych prób, przemyśleń i opracowań, które wzbogacą programy kolejnych konferencji.

OBRADY PLENARNE

I. Zmiana systemowa w edukacji

Prof. **Hanna Kędzierska** w referacie *Nauczyciele gimnazjum – w poszukiwaniu nowej tożsamości* wprowadza nas w psychospołeczną teorię zmiany, w której naczelnym pojęciem jest *tranzycja*, proces zachodzący między stanem wejściowym i docelowym. Ten proces ma dwa wymiary: indywidualny i grupowy. Autorkę interesuje szczególnie przebieg *rekonstrukcji tożsamości* nauczycieli, zachowanie podmiotowości w toku nagłej reformy systemu. Referat obfituje w barwne wypowiedzi nauczycieli i prowadzi do optymistycznych wniosków.

Twórczy pomysł porównania treści i formy egzaminu zewnętrznego przed pojawieniem się gimnazjów w powojennej edukacji i na koniec ich egzystencji rozwinęli dr **Henryk Szaleniec** i dr **Maria Krystyna Szmigel** w referacie *Egzamin ósmoklasisty w kontekście reform XX i XXI wieku*. Między rokiem 2000, w którym województwo małopolskie wprowadziło powszechny sprawdzian na koniec szkoły podstawowej, a rokiem 2019, w którym po raz pierwszy egzamin zdawali uczniowie szkół ośmioklasowych w całej Polsce, **różnice są zasadnicze. Język ojczysty zyskał punktową przewagę nad matematyką, pojawiły się** – choć niżej punktowane – zadania zamknięte, język polski zyskał nachylenie literackie, a matematyka – praktyczne. Zarazem jednak ten pierwszy przedmiot stał się na egzaminie łatwiejszy, a ten drugi – alarmująco trudny. Tym zmianom towarzyszy wzrost międzyszkolnej wariacji wyników w dużych miastach, co potwierdza zjawisko niekontrolowanej *segregacji uczniów*, wykryte i podkreślone przez prof. Romana Dolatę.

W referacie *Matura w nowej formule po czterech latach. I co dalej?* **Wojciech Małecki** przypomina dziesięcioletnie przygotowania do zobiektywizowanej „nowej matury” i objaśnia jej nową formułę wprowadzoną w 2015 roku. Najdonioślejszy egzamin w naszym systemie szkolnym jest przykładem niespiesznej, systematycznej pracy nad wybranym ogniwem tego systemu. Co cenne, wciąż otwartym na postęp pedagogiczny i technologiczno-komunikacyjny.

Dr **Maciej Jakubowski** zadał nam intrygujące pytanie *Czy edukacja może być jak medycyna?*, a dokładniej: jak nauczyciele mogą uzyskać taki prestiż zawodu, jaki mają lekarze? Drogę do takiego sukcesu widzi w gromadzeniu naukowych dowodów skuteczności kształcenia i to przez badania eksperymentalne, nie korelacyjne. Dużą rolę przypisuje *metaanalizom*, porządkującym wyniki badań prowadzonych w różnych systemach, warunkach i przedmiotach, a mniejszą – modnym teraz interpretacjom neurologicznym dydaktyki.

II. Diagnostyki edukacyjnej

W eseju *Diagnostyka edukacyjna z perspektywy czasu. Okresy napięć, kryzysów i zmian* prof. **Maria Groenwald** dokonuje przeglądu etapów rozwoju diagnostyki edukacyjnej w Polsce. Autorską koncepcją analizy jest jej ujęcie w kategoriach rozwoju człowieka od dzieciństwa do pełnej dojrzałości. Młodzieńczym przełomem dziedziny było wprowadzenie systemu egzaminów zewnętrznych w szkolnictwie, a „maturą” – powstanie PTDE. Kryzys systemu edukacji wywołany

reformą może, zdaniem autorki, zaowocować w diagnostyce czterema postawami: (a) bezradnością, (b) regresem, (c) próbami zaprzeczenia, (d) impulsem badawczym. Esej prof. Groenwald zachęca nas do przyjęcia czwartej z tych postaw.

Prof. **Bolesław Niemierko** zajął się motywacją uczestnictwa w krajowych konferencjach diagnostycznych. W raporcie *Sprawczość i wspólnotowość uczestników konferencji PTDE* przedstawia wyniki badań ankietowych opartych na modelu spostrzegania społecznego rozwiniętym przez prof. Bogdana Wojciszke. Uczestnicy nastawieni na *sprawczość* pragną zmian w edukacji i wierzą, że konferencje zwiększą skuteczność ich własnych działań edukacyjnych. Uczestnicy nastawieni na *wspólnotowość* oczekują, że konferencje podniosą ich kompetencje pedagogiczne i sami wielokrotnie wnoszą nowe ujęcia zjawisk.

Tematykę o rosnącej aktualności podejmuje prof. **Katarzyna Potyrała** w referacie *Planowanie, realizacja i ewaluacja procesu dydaktycznego ukierunkowanego na kształtowanie kompetencji społecznych*. Jej zdaniem, nową rolą edukacji w XXI wieku staje się budowanie *relacji nauczyciel–uczeń* w dobie rewolucji cyfrowej. Elementami tej relacji jest diagnoza oraz ocena uczenia się i osiągnięć ucznia. Studium oparte na bogatej dwujęzycznej literaturze buduje solidny fundament wiedzy o emocjonalno-motywacyjnym znaczeniu kształcenia szkolnego.

III. Szkoła wielopoziomowa (a)

Pod skromnym tytułem *Postawa czwartoklasistów wobec matematyki i ich osiągnięcia w matematyce* prof. **Krzysztof Konarzewski** przedstawił, przeanalizował i przekonująco skomentował dane z międzynarodowych badań poznawczych i emocjonalno-motywacyjnych osiągnięć uczniów TIMSS w 2015 roku. Ich szokującym wynikiem było to, że średnie krajowe tych dwu rodzajów osiągnięć są ujemnie skorelowane: w krajach o lepszej znajomości matematyki postawa uczniów wobec treści i metod jej nauczania jest bardziej krytyczna niż w krajach o niższym poziomie jej nauczania. Autor referatu przestrzega nas przed *błędem ekologicznym*, jakim byłoby przenoszenie tej prawidłowości na poziom oddziaływalności szkolnego i pojedynczego ucznia. Tłumaczy, że to zbyt silny nacisk na uczenie się matematyki w kulturze edukacyjnej (np. na Dalekim Wschodzie) wywołuje stres i opór uczniów danego kraju, a mały nacisk (np. w krajach arabskich) zostawia pole zaciekawieniu dziedziną wiedzy. Ta interpretacja prowadzi prof. Konarzewskiego do wniosku, że osiągnięcia poznawcze i emocjonalno-motywacyjne stanowią odrębne, a nawet sprzeczne cele edukacji, więc niezbędne jest „poszukiwanie rozsądnego kompromisu” i „usunięcie źródeł nieproduktywnego nacisku” na pełną wiedzę wszystkich uczniów. Cenna w jego referacie jest także próba uogólnienia problemu skuteczności nacisku na inne dziedziny gospodarki i kultury narodowej.

Do wniosku o potrzebie indywidualizacji wymagań programowych prowadzi nas też referat prof. **Macieja Sysła** *Jak oceniać osiągnięcia uczniów w zakresie myślenia*. Za punkt wyjścia jego autor przyjął raport Naczelnej Izby Kontroli wskazujący na niskie wyniki nauczania matematyki w Polsce. Widzi szansę na podniesienie motywacji do uczenia się tego przedmiotu i pokrewnych mu przedmiotów ścisłych w rozwijaniu i ocenianiu *myślenia komputacyjnego*, umiejętności rozwiązywania problemów przez rozkładanie ich na proste elementy

o charakterze algorytmicznym. Jakość takiego myślenia jest wielostronnie uwarunkowana, genetycznie i biograficznie, co wymaga różnicowania zadań dydaktycznych i norm wymagań egzaminacyjnych, kształcenia wielopoziomowego. Nagrodą dla nauczyciela za zwiększony wysiłek jest świadomość udzielenia uczniom potrzebnej pomocy i dokonania trafnej oceny ich osiągnięć.

Pierwszą część sesji *Szkoła wielopoziomowa* zamyka metodologiczne studium prof. **Artura Pokropka** zatytułowane *Badania edukacyjne, porównywalność, niezmiennosc pomiarowa i metody jej testowania*. Zagadnienie zmienności obiektu pomiaru jest fundamentalne dla nauk społecznych, w szczególności dla pedagogiki, która jest teorią celowej zmiany rozwojowej. Autor studium dokonuje precyzyjnych rozróżnień pojęć wiążących trafność narzędzi pomiaru z wyodrębnianiem stałych właściwości jego obiektów. Empirycznym przykładem podjętej problematyki jest niezmiennosc pomiarowa skali zainteresowania uczniów treścią kształcenia szkolnego według badań PISA z 2006 i 2015 roku.

IV. Szkoła wielopoziomowa (b)

W referacie *Pozytywna diagnoza ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym w kontekście środowiska otwartego jako zaproszenie do rozwoju* prof. **Małgorzata Michel** przedstawia założenia nowej pedagogiki resocjalizacyjnej, opartej na diagnozie środowiska społecznego wychowanka. **Konsekwentne nastawienie na rozwój, nie na piętnowanie braków, jest pedagogiczną refleksją psychologii pozytywnej**, zbudowanej na korzystaniu z zasobów poznawczych i motywacyjnych jednostki.

Dr **Paweł Grygiel** wraz z sześciuosobowym zespołem projektodawców i wykonawców szerokich badań ankietowych przedstawia raport *Tajemnica tajemnic, czyli o gotowości do ujawniania tajemnic w relacjach rówieśniczych przez uczniów na progu wczesnej adolescencji*. Fascynujący temat bliskich relacji rówieśniczych został w nim potraktowany dyskretnie, bez wnikania w treść „tajemnic”. Zaawansowane techniki statystyczne wykazały, że wewnątrzklasowe struktury płaskie, niescentralizowane i niehierarchiczne, sprzyjają dobrostanowi uczniów, ich wysokiej samoocenie. To bardzo ważny wniosek dla edukacji.

Dr **Leszek Lewoc** i **Marek Legutko** są autorami referatu *Lekarski Egzamin Początkowy*. Ten tytuł nawiązuje do *Lekarskiego Egzaminu Końcowego*, stosowanego w uczelniach medycznych jako formalne potwierdzenie prawa do wykonywania zawodu lekarza w Polsce. Oryginalnym pomysłem jest potraktowanie matury jako pierwszego progu selekcji kandydatów na eksponowane studia medyczne. Okazuje się, że wyniki matury w skali centylowej preferują w przyjęciu na studia medyczne innych absolwentów liceum ogólnokształcącego niż wyniki procentowe rozwiązanych zadań.

OBRADY W SEKCJACH

A. Uczniowie

Tylko abstrakt doniesienia *Efektywność działania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w zależności od właściwości wykonywanych zadań* zamieszcza prof. **Katarzyna Parys**. W swym wykładzie przedstawi szkodliwość stereotypów na temat uczenia się uczniów z niepełnosprawnościami i zadania dydaktyczne, które są dla nich atrakcyjne.

Także tylko abstraktem bardzo interesującego wykładu prof. **Przemysława Bąbla** na temat *Ile punktów za pobicie kolegi, a ile za kolczyk w nosie? Błędy i wypaczenia punktowych systemów oceniania zachowania uczniów* musimy zadowolić się przed konferencją. Autor krytykuje próby kwantyfikacji wykroczeń i wprowadzania „gospodarki żetonowej” do programów wychowawczych szkoły.

Dr **Maria Krystyna Szmigel** i dr **Henryk Szaleniec** przedstawiają studium sytuacji i nastrojów w czterech krakowskich gimnazjach, które zdecydowały się na przekształcenie w licea ogólnokształcące. Jest ono zatytułowane *Uczniowie na progu transformacji szkoły*, ale dotyczy także nauczycieli tych szkół. Autorzy zebrali obszerny materiał na temat stresu uczniów i wysiłku nauczycieli, którym przyszło konkurować z renomowanymi liceami. Przesłanie referatu jest pozytywne – nie w kwestii celowości dokonanej reformy, lecz zdolności regeneracyjnej szkół.

Dr **Jerzy Lackowski** podejmuje temat *Diagnoza wstępna grupy uczniowskiej a skuteczność nauczycielskiej pracy*. Taką diagnozę – w obszarze dydaktycznym i wychowawczym – uważa za bezwzględnie konieczną. Jest czasochłonna, bo powinna objąć wykorzystanie wielu dokumentów, rozmowy i obserwacje. Dowodzi, że nastawienie na „przeciętnego ucznia” jest rezygnacją ze wsparcia indywidualnego rozwoju młodzieży. Diagnoza wstępna jest także niezbędna po zmianie nauczyciela przedmiotu.

Marcin Prościak, reprezentant najmłodszego pokolenia diagnostów edukacyjnych, przeprowadził badania ankietowe wśród graczy komputerowych i napisał z nich raport zatytułowany *Między cyfryzacją, gamingiem a nauką – o motywacjach pokolenia XD*. Młodzi gracze raczej nie lubią się uczyć, bo szkoła jest dla nich zbyt powolna i nudna, a im się marzy „superinteligencja szybka”. Większość z nich to „cyfrowe dzieci” i „zawsze online”. Raport jest barwny, żywy i miejscami zabawny, ale zagrożenie młodzieży brakiem motywacji do uczenia się w szkole jest poważne.

Żywotną problematykę diagnostyki edukacyjnej podejmuje dr **Tomasz Żółtak** w doniesieniu zatytułowanym *Ogólnopolski system monitorowania losów absolwentów szkół zawodowych z wykorzystaniem danych administracyjnych – stan prac i perspektywy*. System ELA (*Ekonomiczne Losy Absolwentów*) napotyka trudności prawne i organizacyjne, ale jego perspektywy są pomyślne.

Małgorzata Król i **Marcin Król** przedstawiają bardzo szczegółowy raport z badań na temat *Wpływ śródrocznej oceny szkolnej na śródroczną subiektywną (samo)ocenę ucznia z matematyki w okresie adolescencji*. Raport wypełniają tabele i wykresy analizy regresji między tytułowymi zmiennymi. Wynika z nich,

że nastolatkom są w wysokim stopniu przekonani o trafności wewnętrzzkolnej oceny nauczycielskiej z matematyki, co można interpretować zarówno pozytywnie (obiektywizm nauczyciela), jak i negatywnie (bezzradność uczniów).

B. Nauczyciele

Tylko abstrakt doniesienia *Diagnoza wzmocnień i obciążeń zawodowych – refleksje na temat autodiagnozy w procesie kształtowania tożsamości zawodowej pedagoga specjalnego* uzyskujemy od dra **Sławomira Olszewskiego**. Przedstawi nam Kwestionariusz Obciążeń Zawodowych Nauczyciela, będący narzędziem analiz tej funkcji użytecznym w procesie rozwoju zawodowego w edukacji.

Dr **Grażyna Szyling** jest autorką też wystąpienia na temat *Diagnostyka edukacyjna w epoce ekspertów. Przypadek wczesnej edukacji*. Zauważa wzrost znaczenia diagnostyki edukacyjnej w studenckich praktykach nauczycielskich, krytycznie ocenia jednak postawy tych praktykantek, które diagnostykę nieformalną sprowadzają do bieżącego oceniania osiągnięć, a diagnostykę unormowaną do podręcznikowych ćwiczeń i gotowych narzędzi pomiaru.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na poprzedniej konferencji PTDE przedstawiają **Aleksander Ławiński**, **Krzysztof Bednarek** i **Cezary Lempa** w raporcie zatytułowanym *Kompetencje diagnostyczne nauczycieli na poszczególnych etapach rozwoju zawodowego w opinii uczestników konwersatorium XXIV Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej*. Do obszernego zbioru zebranych opinii autorzy stosują Model Przywództwa Sytuacyjnego, który wiąże postęp kompetencji zawodowych z zaangażowaniem pracownika i wsparciem przez otoczenie.

Do podstaw diagnostyki edukacyjnej sięga **Maria Forys** w obszernym opracowaniu *Diagnoza w pracy nauczyciela – terapeutę*. Wykorzystuje model uczenia się Beniamina Blooma, by wyodrębnić pola potrzeb uczniów w zakresie diagnozy i terapii dydaktyczno-wychowawczej. Już około 30% uczniów wymaga takiej pomocy, więc zwiększać się musi kadra specjalistów oraz poziom przygotowania diagnostycznego ogółu nauczycieli. Ich kompetencje powinny obejmować nie tylko zbieranie danych, lecz także ich przetwarzanie na właściwe, skuteczne działania. Ich walor humanistyczny i technologiczny będą iść w parze.

Problematyka zgłaszania zastrzeżeń do ocen ustalonych przez nauczyciela to tytuł doniesienia dra **Adama Balickiego**. Autor przedstawia i objaśnia te artykuły ustawy o systemie oświaty, które wprowadzają obowiązek indywidualizacji wymagań w odpowiednio uzasadnionych przypadkach oraz powiadamiania uczniów o przewidywanych ocenach. Tryb oceniania wszakże jest regulowany przez statut szkoły.

Grupa rodzinna **Jasińskich** – dr **Elżbieta**, dr inż. **Marek**, dr inż. **Michał** i inż. **Łukasz** – przeprowadziła rozległe studia na temat systemów motywacyjnych i dała im tytuł *Motywowanie uczniów i nauczycieli – wybrane doświadczenia*. Hasłem dokonanej syntezy jest *ocenianie orientujące*, dostarczające ocenianym bodźców rozwojowych, a jej metodologią – podejście informatyczno-technologiczne. Inżynieria edukacyjna daje nadzieję na wzrost kontroli dyskretnych procesów motywacyjnych w uczeniu się.

C. Przedmioty humanistyczne

W doniesieniu *O motywowaniu uczniów do pracy na zajęciach pozalekcyjnych w szkole podstawowej – prowadzenie kółka dziennikarskiego* **Anna Gruntkowska** łączy problematykę motywowania uczniów z poszerzaniem zakresu kształcenia polonistycznego. W kółku „Szaferek” (zdrobienie nazwiska patrona szkoły) dziennikarstwo w formie blogów jest nie tylko zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej, lecz także nauką etyki informacyjnej i postawy obywatelskiej. Autorka zamieszcza w tekście przejmujące opowiadanie uczennicy o „Planecie Komputerowej” i trzy okolicznościowe wiersze uczniów szkoły podstawowej.

Nasi zagraniczni współpracownicy, prof. **Josef Malach** i dr **Dana Vicherková**, zamieszczają raport z badań zatytułowany *Opinia nauczycieli czeskich w sprawie koncepcji Jednolitego Egzaminu Wstępnego do szkół średnich w Republice Czeskiej*. Ta opinia jest korzystna: 80% nauczycieli opowiada się za takim egzaminem, a 65% jest zdania, że przyczyni się on do podniesienia poziomu kształcenia ogólnego w całym kraju. Projekt wywołał duże zainteresowanie opinii publicznej, ale ankieta była internetowa, co mogło wpłynąć na jej wyniki.

Abstrakt wystąpienia dr **Karoliny Świst** na temat *Przetwarzanie języka naturalnego a ocena prac maturalnych z języka polskiego* pozwala nam wstępnie zorientować się w stanie badań nad tym trudnym, przyszłościowym zagadnieniem. Polonista czuje opór przed wyręczaniem go sztuczną inteligencją i programowaniem analizy tekstów, ale przyjmie z uznaniem obiektywizację wybranych składników oceny. Czekamy więc na badania, które zapowiada autorka.

Dr **Beata Prościak** bardzo dokładnie przedstawia wyniki badań ankietowych na temat *Źródła motywacji czytelniczej uczniów i ich kompetencje motywacyjne na podstawie predyspozycji czytelniczo-rozwojowych*. Zaawansowanie czytelnicze uczniów autorka poddaje oryginalnej interpretacji modelowej. Tekst jest erudycyjny, z licznymi cytatami i odsyłaczami do różnorodnej literatury przedmiotu, a zarazem żywy i zajmujący.

Anna Finkstein i **Krzysztof Jurek** są autorami rozważań zatytułowanych *Ze wspomnień starego egzaminatora. Kilka uwag o systemie egzaminów zewnętrznych*. Przypominają początki tego systemu, uczenie się trudnej pracy egzaminatora i walkę nauczycieli o lepszy wynik swoich uczniów. A teraz mamy prawo ucznia do wglądu w ocenę swojej pracy i do składania wniosku o weryfikację uzyskanego wyniku, co kształci uczniów, lecz pomnaża pracę egzaminatorów.

Bardzo żywy, nadto barwny, jest esej **Bożeny Barańskiej** *Żeby się chciało chcieć, czyli o trudach oswajania tekstów na lekcjach języka polskiego*. Autorka pokazuje, jak dzieło literackie uczynić „pretekstem do rozmowy” z uczniami o ich wyborach życiowych i zapobiec opinii „to mi się nie przyda”. Pogłębienie interpretacji tekstu jest jednak czasochłonne, przez to trudne przy przeładowanej podstawie programowej przedłużonej szkoły podstawowej.

O wybranych wymiarach egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej pisze **Maria Michłowicz**. Przedstawia ewolucję tej części egzaminu, awans krytyki literackiej i umiejętności tworzenia tekstów. Zamieszcza fascynujące opowiadanie uczennicy o wizycie na obcej planecie i przegląd kryteriów oceniania podobnych prac.

Beata Ciesielka-Piątek jest autorką doniesienia *Stowarzyszenie Polonistów jako łącznik między OKE a środowiskiem nauczycielskim*. Przedstawia informację o celach i formach działania tej małopolskiej organizacji, której aktywność może być wzorem dla innych regionów i przedmiotów. Zapowiada współpracę z PTDE.

Kluczowy dla diagnostyki edukacyjnej problem podjęła **Ewa Sitko** w szczegółowym raporcie badawczym *Indywidualizacja – wymaganie i wyzwanie. Co każdy nauczyciel o uczniu wiedzieć powinien*. Nauczyciele wyrażają wątpliwości co do jednolitego programu kształcenia wszystkich uczniów w normie psychologicznej. Także uczniowie i ich rodzice są przeświadczeni o potrzebie lepszego rozpoznawania osobowości poszczególnych uczniów, by móc dobrać treść i metody najkorzystniejsze dla ich rozwoju. Badania wskazują na pilną potrzebę tak rozumianej *indywidualizacji kształcenia*.

Dr **Henryk Palkij** zamieszcza abstrakt wystąpienia zatytułowanego *Rozwój form egzaminowania z historii i wiedzy o społeczeństwie w świetle nowego systemu szkolnego – ewaluacja z perspektywy dwudziestu czterech konferencji*. Zamierza pokazać, jak historia i wiedza o społeczeństwie zdobywały pozycję przedmiotu egzaminacyjnego w polskim systemie szkolnym.

Dr **Teresa Wejner-Jaworska** przedstawia postulaty na temat *Szkoła otwarta na ucznia*, opierając się na zebranych wypowiedziach uczniów i ich rodziców o opiekuńczej roli szkoły wobec dzieci i młodzieży obciążonych *dysleksją rozwojową*, zaburzeniami uczenia się czytania i pisania. O sukcesach tej pomocy decyduje, jej zdaniem, w większym stopniu emocjonalna sfera tej działalności niż mnogość jej form organizacyjnych. Niezbędnym warunkiem pozytywnych emocji jest bliska współpraca z rodzicami wszystkich uczniów w klasie.

D. Przedmioty ścisłe

Dr **Bartosz Kondratak** przedstawia zaawansowane metodologicznie studium *Wykorzystanie modelowania IRT do statystycznej kontroli niereprezentatywności próby badawczej przy wyznaczaniu właściwości psychometrycznych zadań egzaminacyjnych na przykładzie egzaminu gimnazjalnego z matematyki*. Przeprowadzone w roku szkolnym 2017/2018 badania były kontynuacją tematu *efektu egzaminatora* jako źródła błędu pomiaru. Potwierdziły stałość miar łatwości i mocy różnicującej zadań w zastosowaniach pilotażowych i egzaminacyjnych, których doniosłość dla uczniów jest przecież mocno różna. Pamiętamy, że wysoka jakość przewidywania właściwości psychometrycznych egzaminu jest podstawowym warunkiem standaryzacji narzędzi pomiaru dydaktycznego.

Pod oryginalnym tytułem *Kształtowanie miękkich kompetencji na lekcjach matematyki w szkole podstawowej* **Małgorzata Iwanowska** i **Beata Wąsowska-Narojczyk** przedstawiają wyniki badań w klasach czwartych szkół warszawskich. Stwierdzają, że *miękkie*, osobowościowe kompetencje matematyczne są

słabiej opanowane niż kompetencje *twarde*, mierzone egzaminami. Obydwa rodzaje kompetencji są rozwijane w toku lekcji matematyki, gdzie uczniowie pracują zespołowo, pogłębiając wspólnotowość, oraz indywidualnie, zyskując poczucie sprawczości. Ten przedmiot ma doniosłe znaczenie wychowawcze.

Diagnoza umiejętności rozwiązywania zadań z kontekstem praktycznym po egzaminie ósmoklasisty to tytuł analiz dokonanych przez **Urszulę Mazur** i **Karolinę Kołodziej**. Autorki zapowiadają skupienie uwagi na zadaniach matematycznych, które okazały się trudne, mimo że ich treść dotyczy sytuacji znanych uczniom z codziennych doświadczeń, a nie tylko z lekcji tego przedmiotu.

Elżbieta Tyralska-Wojtyca przedstawia refleksje na temat *18 lat egzaminu gimnazjalnego*. Przypomina dylematy mu towarzyszące w czasach, gdy powstawał, i zbiera doświadczenia pracowników okręgowej komisji egzaminacyjnej w kolejnych latach. Zastanawia się nad wykorzystaniem tych doświadczeń w egzaminie ósmoklasisty – przy gwałtownym rozwoju technik komunikacyjnych i w nowym układzie systemowym.

Wiele pytań dydaktycznych zadaje nam **Magdalena Urbaś** w doniesieniu *Diagnostyczna rola konkursu – wojewódzki konkurs przedmiotowy z biologii*. Na te pytania próbuje sama odpowiedzieć na podstawie ostatniej już, niestety, edycji konkursu gimnazjalnego. Porównuje odpowiedzi finalistów z laureatami i dochodzi do wniosku, że metodologia badań przyrodniczych jest słabą stroną osiągnięć naszych nastolatków, nawet tych, którzy stają do konkursów.

Prof. **Jana Šafránková** zamieszcza abstrakt wystąpienia na temat *Różne podejścia do oceniania jakości kształcenia uniwersyteckiego*. Celem badań absolwentów wyższej uczelni, na które zamierza się powoływać, było szukanie sposobów podniesienia kompetencji pedagogicznych kadry akademickiej.

Urszula Poziomek jest autorką dobrze udokumentowanego studium *Diagnoza kształcenia umiejętności badawczych uczniów a ich osiągnięcia w tym obszarze na egzaminach zewnętrznych*. Podstawy programowe wyliczają obserwacje i doświadczenia obowiązujące uczniów, ale materiał kształcenia jest w nich zbyt obszerny na to, by usamodzielić ucznia w przedmiotach ścisłych. Egzamin gimnazjalny ujmował umiejętności badawcze tylko w zadania zamknięte, na maturze pojawiały się też otwarte, znacznie trudniejsze dla uczniów. W badaniach międzynarodowych polscy uczniowie plasowali się w tym zakresie w pobliżu średniej, ale słabiej wypadali w symulacjach komputerowych. Zdaniem autorki referatu, „problemy z rozumowaniem naukowym” są u naszej młodzieży zbyt wielkie.

Małgorzata Kuźniak-Stankowska w opracowaniu *Projekt „Integracja baz danych oświaty”* wprowadza nas w informatyczną przyszłość edukacji. Dzięki nowo powstałemu Krajowemu Systemowi Danych Oświatowych instytucje oświatowe – od ministerstwa przez komisje egzaminacyjne do pojedynczej szkoły i pojedynczego ucznia – będą miały **łatwy dostęp do** potrzebnej im informacji o organizacji i wynikach kształcenia. Zapewni im to „metodyka zwinna” systemu, której wdrożenie będzie następnym etapem prac.

Interesująco zapowiada się wystąpienie, któremu **Iwona Król** i dr **Wojciech Przybylski** dali tytuł *Nauki ścisłe w XXI wieku* i podtytuł *Nauki ścisłe w XXI wieku w zderzeniu z nową/starą podstawą programową i koniecznością diagnozowania edukacyjnego w przedmiotach szkolnych*. Na razie mamy tylko abstrakt, w którym autorzy opowiadają się przeciw encyklopedyzmowi, a za silną motywacją do uczenia się, niezbędną w przyszłych sytuacjach zawodowego przekwalifikowywania się absolwenta.

Edukacyjno-diagnostyczne badania nauczycielskie mogą zacząć się już w macierzystej uczelni. Dr **Małgorzata Krzeczowska** i dr **Patryk Własiuk** pokazują to w referacie *Elementy pomiaru dydaktycznego w praktyce szkolnej – kurs dla studentów, przyszłych nauczycieli chemii*. Ich studenci analizują zadania z wydawnictw Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, dyskutują ich trafność programową, próbują przerezagowania i replikacji. W innym opracowaniu, zatytułowanym *Jak kształtować kompetencje diagnostyczne przyszłych nauczycieli?* (patrz: sekcja *Nauczyciele*), dr Krzeczowska porównuje kursy diagnostyki edukacyjnej na wydziałach chemii na trzech różnych polskich uniwersytetach. Śladem chemików mogą pójść metodycy innych przedmiotów szkolnych, jak to było u zarania dydaktycznego pomiaru sprawdzającego w Polsce dzięki pracom dr Krystyny Czupiał we Wrocławiu. Bądźmy dobrej myśli!

Wykorzystanie dostępnych materiałów o wynikach egzaminu maturalnego z informatyki to tytuł analiz przedstawionych przez **Annę Rappe**. Taki egzamin, dostępny wyłącznie na poziomie rozszerzonym, zdaje około 3% maturzystów, ale ich liczba rośnie, głównie w technikach. Autorka postuluje zwiększenie liczby twórczych zadań konstrukcyjnych na tym egzaminie.

Tylko abstrakt wystąpienia na fundamentalny dla nas temat *Jak kształtować kompetencje diagnostyczne przyszłych nauczycieli?* uzyskaliśmy od zespołu dr **Małgorzata Krzeczowska**, prof. **Robert Zakrzewski** i dr **Michał Kobylka**. Autorzy porównują kursy diagnostyki edukacyjnej dla kandydatów na nauczycieli prowadzone na wydziałach chemii na trzech uniwersytetach. Te doświadczenia wskazują kierunek prac nad pogłębieniem przygotowania zawodowego nauczycieli wszystkich przedmiotów szkolnych.

* * *

Misją Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej jest służba oświacie w sferze rozpoznawania, komunikowania i zaspokajania potrzeb rozwojowych uczniów. Dwudziesta piąta Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej jest krokiem na szlaku tej misji. Dzięki wysiłkowi organizacyjnemu krakowskich działaczy i wsparciu instytucji wymienionych na wstępie tego wydawnictwa realizacja jej programu stała się możliwa.

Redaktorzy tomu serdecznie dziękują organizatorom, uczestnikom i autorom wszystkich tekstów i wystąpień. Zalecają przejrzenie zawartej w *Przedmowie* informacji o referatach i doniesieniach i panelach dyskusyjnych, uważne przeczytanie wybranych tekstów i ich wykorzystanie w swoich placówkach edukacyjnych. Powodzenia!

Maria Krystyna Szmigel i Bolesław Niemierko